

Ramprogram för äldreboende i Alingsås kommun

Dokumenttyp:	Program
Dokumentet gäller för, personalkategori:	
Fastställersedatum, nämnd, paragraf:	
Diarienummer:	VÄN 2018.310.096
Dokumentansvarig, befattning och namn:	Utvecklingsledare Kerstin Frisk
Senast uppdaterat:	
Uppdateras nästa gång:	Vid förändring

1 Innehåll

.....	1
2 Om ramprogrammet	4
2.1 Varför ett ramprogram?	4
2.2 Syfte.....	4
2.3 Målgrupp	4
2.4 Hur ramprogrammet har tagits fram	4
3 Lagar, riktlinjer och mål i Alingsås kommun.....	5
4 Särskilda boenden för äldre i Alingsås.....	5
5 Åldrandet och den fysiska miljön	6
6 Förutsättningar för processen.....	6
7 Mark, byggnation och flexibelt nyttjande	7
7.1 Aktivitets- och sambandsanalys	8
8 Tillgänglighet	9
8.1 Material och ytskikt	10
8.2 Ljus, färger och ljud	11
8.3 Lukt och känsel	13
8.4 Teknik för fastighet samt välfärdsteknik.....	13
9 Säkerhet, trygghet och beredskap	14
9.1 Brandskydd	14
9.2 Beredskap	14
9.3 Fallförebyggande åtgärder	15
9.4 Lås och passagekontroll allmänna utrymmen.....	15
9.5 Lås och passagekontroll lägenheter och boendeenhet.....	15
10 Den egna lägenheten	15
11 Boendeenheter.....	19
11.1 Kök, matplats och vardagsrum	19
11.2 Personalytor	21
12 Lokaler utanför boendeenheterna	21
12.1 Personalkontor	21
12.2 Rum för aktiviteter och möten	21
12.3 Tvättstuga/Grovtvättstuga	21
12.4 Städförråd.....	21
12.5 Rum för mellanlagring av källsorterat material	21

12.6	Sköljrum.....	22
12.7	Gemensamt förråd	22
13	Övriga lokaler i äldreboendet.....	23
13.1	Entréer, korridorer, trapphus och hissar.....	23
13.2	Övernattningsrum	23
13.3	Tillagnings- eller mottagningskök, restaurang och kafé.....	24
13.3.1	Kökets utformning	24
13.3.2	Restaurang och kafé	24
13.4	Lokaler för gemensamma aktiviteter	25
13.5	Äldreboendets administration	27
13.6	Läkemedelsrum m m	27
13.7	Desinfektionsrum och sterilförråd	27
13.8	Personalutrymmen.....	28
13.9	Avfallshantering och källsortering.....	29
13.10	Transporter och förvaring	30
14	Utemiljön	31

2 Om ramprogrammet

I arbetet med att ta fram ramprogrammet har utgångspunkten varit att äldre som inte kan bo i eget boende ska kunna åldras i trygghet med bibehållet oberoende. Avsikten är att äldreboendet ska bidra till trivsel, bästa möjliga omsorg, hälso- och sjukvård med respekt för den enskildes integritet. Det är viktigt att en god miljö skapas både för de som bor och de som arbetar i äldreboendet.

2.1 Varför ett ramprogram?

Alingsås kommun har ett ansvar att tillgodose de äldres behov av vård och omsorg. En del i det ansvaret innebär att tillhandahålla bostäder i särskilt boende för äldre enligt Socialtjänstlagen.

Antalet äldre i kommunen ökar stadigt och utifrån kommande behov av bostäder i särskilt boende har vård- och äldreomsorgsnämnden under 2017 beslutat att ta fram ett ramprogram för äldreboende.

Ramprogrammet är menat att skapa en samsyn mellan kommunens berörda aktörer kring funktioner vid planering och projektering av äldreboende, så att de uppfyller kraven på ändamålsenliga, trygga och samtidigt hemlika miljöer på en acceptabel nivå. Inför kommande byggnationer och ombyggnationer kan ett ramprogram underlätta för att garantera en jämförbar standard i kommunens äldreboenden.

Äldre med mycket stora behov av omvårdnads- och sjukvårdsinsatser är den grupp som ökar mest i särskilt boende. För de flesta handlar det om en kort period i slutskedet av livet. Behoven för dessa äldre kan bäst tillgodoses i en hemlik gruppboendemiljö. Ramprogrammet är därför inriktat på bostäder i gruppboendemiljö.

2.2 Syfte

Ramprogrammet är avsett som ett stöd och vägledning i arbetet med om-, till- och nybyggnationer av äldreboende i Alingsås kommun. Ramprogrammet syftar till att förkorta byggprojektens planeringstider och att säkerställa att rätt funktioner finns för verksamheten och de boende.

Ramprogrammet ska vara ett levande dokument och uppdateras utifrån nya erfarenheter.

2.3 Målgrupp

Ramprogrammet riktar sig till personal inom kommunen som kommer i kontakt med ny- och ombyggnadsprojekt. Det riktar sig även till projektledare, arkitekter, andra konsulter och entreprenörer som är involverade i en om-, till- och nybyggnadsprocess av ett äldreboende.

2.4 Hur ramprogrammet har tagits fram

Ramprogrammet har tagits fram av Vård och äldreomsorgsförvaltningen i samverkan med det kommunala fastighetsbolaget, Fabs AB. Utgångspunkten för programmet är förvärvad kunskap från tidigare genomförda äldreboendeprojekt i Alingsås kommun, erfarenheter från studiebesök samt genom att ta del av andra kommuners program.

Inhämtning av synpunkter och förankring av ramprogrammet har främst skett genom olika workshops och diskussionsforum. De personer som medverkat har varit företrädare eller ansvariga för bland annat bostadsbolag, mark och exploatering, tillgänglighetsfrågor, trafik och gata, avfallshantering, kost, lokalvård och alla delar av äldreboendeverksamheterna. Representation har även funnits från fackförbund och pensionärsorganisationerna i det kommunala pensionärsrådet, KPR.

Ramprogrammet har stämts av kontinuerligt med förvaltningsledningen på Vård- och äldreomsorgsförvaltningen.

3 Lagar, riktlinjer och mål i Alingsås kommun

Socialtjänstlagen(SoL) är den lagstiftning som styr kommunens ansvar för äldre personer, ger den enskilde rätt till bistånd i olika former och anger den värdegrund som äldreomsorgens verksamhet ska utgå ifrån.

Enligt hälso- och sjukvårdslagen(HSL) har kommunen även ett ansvar för att erbjuda en god hälso- och sjukvård till de äldre som fått beslut om att bo i särskilt boende(äldreboende).

Verksamhet och utformningen av kommunens äldreboenden styrs bland annat av:

- Socialtjänstlagen
- Hälso- och sjukvårdslagen
- Västra Götalandsregionens riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet för publika delar
- Arbetsmiljölagen
- Kommunallagen
- Patientlagen
- Plan- och bygglagen
- Hyreslagen
- Boverkets byggregler
- Livsmedelslagen
- Miljöbalken
- Brandlagstiftning
- Föreskrifter från Socialstyrelsen, Arbetsmiljöverket, Boverket
- Politiska beslut
- Lokala styrdokument som till exempel Översiktsplan och Tillväxtprogram m fl.

4 Särskilda boenden för äldre i Alingsås

Äldrevården har förändrats över tid och med den utveckling som varit de senaste 20 åren har det visat sig att lokalernas utformning inte alltid motsvarar behoven eftersom målgruppen har förändrats. Många befintliga äldreboenden byggdes under en tid då de personer som beviljades plats där var friskare än vad de är som flyttar in idag.

I Alingsås har begreppet särskilt boende för äldre delats in i olika kategorier/boendeformer utifrån att de benämningar som använts i de äldsta av kommunens äldreboenden fortfarande lever kvar.

De begrepp som används är:

Servicevägenheter

Lägenheterna är i stort sett utformade med standard som i en ordinär lägenhet med eget kök eller kökvrå. Från början var tanken att man som boende bereddes möjlighet att ta sig till husets matsal/restaurang om man inte ville laga sin mat själv.

Gruppboende för personer fysiska och/eller somatiska funktionsnedsättningar

Inom en gruppboendeenhet ges möjlighet till mat, gemenskap och aktiviteter nära lägenheten, som inte har samma köksstandard som en ordinär lägenhet.

Gruppboende för personer med demenssjukdom

Utöver möjlighet till mat, gemenskap och aktiviteter i anslutning till lägenheten finns behov av särskild anpassning för att boendet skall bli tryggt för personer med demensdiagnos. Det kan handla

om tydlighet och harmoni i utformning och färgsättning, men även om att kunna låsa sin dörr om sig utan att vara inlåst. Lägenheten har inte samma köksstandard som en ordinär lägenhet.

Korttidsboende

Inom korttidsboendet ges vård och omsorg för en kortare period innan man kan återgå till sin bostad efter exempelvis en sjukhusvistelse. Korttidsboende kan också vara ett tillfälligt boende i avvaktan på en bostad i någon av de övriga boendeformerna. Inom korttidsboendeformen ryms även möjligheter till växelvårds- och avlastningsplatser.

På några av de befintliga äldreboendena i kommunen förekommer flera av ovanstående kategorier i samma fastighet.

5 Åldrandet och den fysiska miljön

Det normala åldrandet innebär att sensoriska och motoriska funktioner hos individen förändras. Syn, hörsel, orienteringsförmåga, balans och kognition är några av de funktioner som kan påverkas i åldrandet.

Särskilt boende ska erbjuda en egen bostad, ett socialt sammanhang och tillgång till vård och omsorg. Miljön i ett äldreboende ska vara hemlik och inkluderande. Den boende ska kunna leva självständigt så långt det är möjligt, utan hjälp av andra. Boendemiljön ska främja normalisering för att motverka separering från samhälle eller sitt tidigare liv.

I enlighet med socialtjänstlagen (SoL) 4 kapitlet 1 c § har äldre människor som beviljas plats i särskilt boende rätt att fortsätta bo tillsammans med sin make eller sambo i det särskilda boendet. Detta gäller oavsett om maken eller sambon har behov av särskilt boende eller inte. Framtida äldreboenden ska därför ge möjlighet för par att leva nära varandra eller tillsammans i samma bostad, s k parboende.

Dagens särskilda boendeformer i Alingsås är förbehållna personer som ofta har mycket stora behov av vård och omsorg. Det handlar om fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar och ofta behov av ständig tillsyn av personal. Vårdbehoven medför större krav på bostädernas utformning och utrustning. Idag krävs specialutrustning som lyftanordningar, larm, lås m.m.

Rekommendationer och krav

Åldrandet och den fysiska miljön

- ✓ Vid byggnation av 60 lägenheter ska det planeras för minst 2 parboendelägenheter som erbjuder fullvärdig lägenhetsstandard.

6 Förutsättningar för processen

För att processen med att genomföra ett nytt äldreboende ska komma igång är att när ett behov uppstår måste frågan behandlas och ingå i den långsiktiga budget- och planeringsprocessen inom kommunen. Därefter måste frågan behandlas och ingå i bolagens ekonomiska långtidsplan alternativt privata aktörers projektplanering. Stegen i den här processen kan se ut enligt följande:

1. Behov av äldreboende uppstår
2. Beslut om flerårsstrategi/budget
3. Uppdrag och beslut i bolags ekonomiska långtidsplan alt. privata aktörers projektplanering
4. Genomförande av byggnation av äldreboende
5. Uppfyllt behov av äldreboende

7 Mark, byggnation och flexibelt nyttjande

Kommunens Översiktsplan redovisar på ett översiktligt sätt hur bebyggelsen ska utvecklas och hur mark- och vattenområden ska användas i hela kommunen. Kommunen använder sig av Översiktsplanen som beslutsunderlag vid prövning av bland annat detaljplaner och bygglov. I kommunens Tillväxtprogram anges de politiska prioriteringar som ligger till grund för kommunal planering samt investeringar. Både Översiktsplan och Tillväxtprogram är viktiga strategiska styrdokument inför tillkommande utbyggnadsbehov av kommunal service, exempelvis ett nytt äldreboende.

I ett tidigt skede behöver lämplig mark avsättas för äldreboende. Äldreboendet bör vara integrerat i det ordinarie bostadsbeståndet. Närhet till samhällsservice liksom kommersiell och kulturell service är viktigt och ska vara lätt för den boende att självständigt ta del av. Utemiljön för äldreboendet behöver vara relativt plan för att ge goda förutsättningar för anläggning av promenadslingor och trädgårdar. Byggrätten ska ge förutsättningar för en utformning av byggnaden som innebär en god överblickbarhet.

Ytor för parkering och angöring ska finnas för besökare, färdtjänst, räddningsfordon verksamhetens leasingbilar, personal, leveranser och avfallshantering. Om detaljplanen medger ändrat användningsområde för fastigheten ska framtida parkeringsbehov vara säkerställda från början. Utvecklingen går mot ett allt större användande av elbilar och laddinfrastruktur ska förberedas med tomrör för att förenkla framtida installation av laddstolpar.

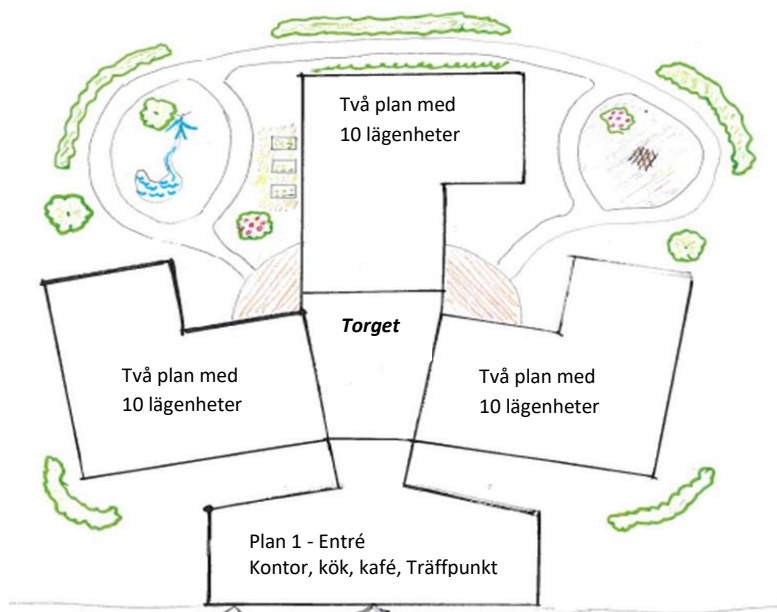
Ur ett samhällsperspektiv kan det vara klokt att planera ett område med en bra mix av bostäder, så att äldre personer kan leva få leva kvar i en invand och trygg miljö.

Trygghetsbostäder är en form av bostäder som kan fördröja behovet av särskilt boende. Detta förekommer i anslutning till flera av kommunens befintliga äldreboenden redan idag. Det finns många fördelar när denna typ av bostäder finns i närheten av det särskilda boendet. Det gäller främst om det särskilda boendet innehåller Träffpunktsverksamhet, med aktiviteter av olika slag, samt möjligheter att äta måltider i gemenskap. Detta kan skapa trygghet och stimulans i vardagen. Samtidigt främjas trygga flyttkedjor inom närområdet.

Nybyggd fastighet ska ha minst två möjliga användningsområden. Det kan exempelvis vara att vid behov ska lägenheter kunna uppgraderas till ordinär standard eller att inrätta studentlägenheter.

Av verksamhetsskäl ska inte äldreboenden vara för små, samtidigt som hemlighet och småskalighet eftersträvas på de enskilda enheterna. Utformningen av byggnaderna i sin helhet är viktig för att uppnå personaleffektiva miljöer. Det är lämpligt med ett äldreboende med 60 lägenheter då denna volym medger en optimal personalplanering för alla yrkesgrupper. Ett våningsplan bör bestå av tre enheter för att möjliggöra flexibel bemanning utifrån de boendes behov.

I exempelskissen nedan har lokalerna en utformning som gynnar de boende och personalen kan ha överblick och samverkan mellan enheter är möjlig.

"Torget" blir en central samlingspunkt mellan boendeenheterna. Torget kan innehålla aktivitetsrum, kontor, grovtvätt, förråd m m. Härifrån kan personal även ha överblick över samtliga enheter, inte minst nattetid.

Möjlighet att samlokalisera äldreboendet med annan verksamhet, exempelvis förskola, bör alltid utredas så att ett ökat samnyttjande av tillagningskök och personalutrymmen med mera kan uppnås. Ovannämnda modellskiss kan fungera väl för en samlokalisering av förskolelokaler, tillagningskök och äldreboende. Äldreboendet skulle istället placeras på de övre våningarna, men med samma volymer av bostäder för att få personaleffektiv verksamhet.

7.1 Aktivitets- och sambandsanalys

Aktiviteter och flöden som förekommer i äldreboendet påverkas av hur lokaler placeras i förhållande till varandra. Det är värdefullt att utrymmen placeras i enlighet med verksamhetsändamålen, god tillgänglighet och med hänsyn till all logistik. Detta ger långsiktigt goda effekter både ur fastighetsperspektivet och mätt med mått i resurseffektivitet för verksamheten.

Att minska gångavståndet genom att flytta ett utrymme eller en funktion som används många gånger per dag, kan ge stora besparingar över tid. Rum för sophantering eller ofta använda förråd är exempel på funktioner i äldreboendet där förflyttningar sker många gånger per dag. Om uppgiften ska utföras 10 gånger per dag och tidsåtgången kan minskas med en minut för personal vid varje tillfälle, kan ekonomiska effekter uppnås. Om timkostnaden beräknas till 270 kronor per timma, kan man alltså minska kostnaden med 45 kronor per dag på den enheten. Om fastigheten består av 6 enheter och samma logistik kan uppnås på alla, kommer besparingen under fastighetens livslängd, förslagsvis 50 år, att uppgå till närmare 5 miljoner kronor. I ett projekteringskede är det därmed väl värt att lägga tid på att kartlägga och minimera tidsåtgång för de aktiviteter och samband som förekommer i fastighetens verksamhet.

Tabell 1. Räkneexempel över vad onödiga förflyttningar på ett äldreboende kan kosta.

Antal onödiga enminuts-förflyttningar/dag	Kostnad per minut vid där timpengen är 270 kr	Kostnad per dag	Kostnad per år, 365 dagar
10	4,50	45	16425
Totalsumma efter 50 år/ enhet: 821 000 kr. 6 enheter = cirka 5 mnkr			

Viktiga samband mellan funktioner, lokalbehov och de aktiviteter som förekommer tydliggörs med hjälp av en sambandsskiss. Se bilaga.

Rekommendationer och krav

Mark, byggnation och flexibelt nyttjande

- ✓ I ett tidigt skede ska behov och möjlighet till samlokalisering av verksamheter utredas.
- ✓ Marken/utemiljön i området ska ha god tillgänglighet och vara belägen nära kollektivtrafik och service.
- ✓ Lutningen på tomten får vara maximalt 1-2 % på den nyttjade ytan och helst 1% över hela fastigheten.
- ✓ Äldreboendet ska kunna byggas med minst 60 lägenheter.
- ✓ Byggnaden ska kunna utföras i flera plan, men med kravet att de boende självständigt ska kunna ha åtkomst till den gemensamma utomhusmiljön.
- ✓ Byggnadens utformning ska tillförsäkra god överblickbarhet över, samt mellan enheterna.
- ✓ Ett våningsplan bör bestå av tre enheter.
- ✓ Antal parkeringsplatser ska beräknas enligt gällande P-norm för äldreboende.
- ✓ Parkering ska förberedas med tomrör för el till laddstolpar.
- ✓ Detaljplan för fastigheten ska medge minst två möjliga användningsområden.

8 Tillgänglighet

Västra Götalandsregionens riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet gäller för publika delar i ett äldreboende, det vill säga, de delar av byggnaden som allmänheten har tillträde till.

Publika delar definieras i ramprogrammet enligt följande:

- Angöringsplatsen och handikapparkeringen
- Gångvägen mellan parkeringen och entrén
- Entrédörren
- Entréhall med reception
- Om det finns en toalett vid entrén så ska den vara en RWC
- Restaurang/kafé
- Publik samlingslokal/konferenslokal
- Träffpunkt
- Vägen för att nå ovannämnda lokaler samt tillhörande kapprum och toaletter

Lokalernas utformning ska understödja självständig förflyttning. Planlösningen behöver därför vara överblickbar, enkel och logisk.

Rekommendationer och krav

Tillgänglighet för publika delar enligt VGR's riktlinjer

- ✓ Angöringsplats för bilar ska finnas inom 10 meters gångavstånd från en tillgänglig och användbar entré.
- ✓ Handikapparkeringsplats ska finnas inom 25 meters gångavstånd från en tillgänglig och användbar entré.
- ✓ Gångvägen från angöringsplats/parkering ska vara tillgänglig. T. ex ska ramplutningen vara högst 1:20.
- ✓ Personer med funktionsnedsättning ska kunna ta sig fram till entrén och använda sig av entrén.
- ✓ Alla publika rum ska lätt kunna nås och användas av personer med funktionsnedsättning.
- ✓ Lokalerna ska ha bra luftkvalitet så att även personer med allergi och överkänslighet kan vistas i dem.
- ✓ Nickel, krom, kobolt samt naturligt eller syntetiskt gummi ska inte finnas eller vara bundet i dörrhandtag, knappar, ledstänger och manöverdon.
- ✓ På varje våningsplan där det finns allmänna toaletter ska minst en toalett kunna användas av personer med nedsatt rörelseförmåga.
- ✓ Tillhörande uteplats ska kunna användas av personer med funktionsnedsättning.

8.1 Material och ytskikt

Materialval ska göras med hänsyn till miljömässig hållbarhet, hårt slitage och behov av frekvent rengöring. Materialet ska förebygga halkrisk, bländning och det ska medge god ljudmiljö.

Golvunderlaget ska motverka belastningsskador och klara krav för god hygien samtidigt som de ska skapa förutsättningar för brukaren att enkelt kunna förflytta sig. Vikten av behaglig golvtemperatur ska uppmärksammas.

Rekommendationer och krav

Material och ytskikt

- ✓ Golvytan ska tåla hårt slitage men också motverka belastningsskador.
- ✓ Golvytan och vara jämn, matt och halkfri.
- ✓ Ytskikt ska vara bländfria.
- ✓ Material ska tillgodose krav på god hygien och vara lätt att hålla rent.
- ✓ Golvytor ska tåla urin och spill från desinfektionsmedel.
- ✓ Där golvmattor förekommer ska den vara uppvikt mot vägg för att underlätta renhållning.

8.2 Ljus, färger och ljud

Forskning visar på vikten av en medveten användning av belysning och dagsljus i miljöer för äldre. Förmågan att ställa om ögat och att uppfatta kontraster försämras med stigande ålder. Personer som har nedsatt syn är ofta i behov av extra tydlig kontrast, bländfrihet och mjuka övergångar mellan ljust och mörkt. Kontrast mot omgivningen kan åstadkommas med till exempel avvikande material och ljushet. En ljushetskontrast på minst 0.40 enligt NCS, Natural Colour System, mellan kontrastmarkeringen och den omgivande ytan kan avsevärt öka möjligheten för synsvaga att uppfatta markeringen.

För demenssjuka personer kan stora färgkontraster, i exempelvis golv eller markbeläggning utomhus, uppfattas som gropar som man inte vågar kliva över. Denna typ av kontraster ska därför undvikas och enhetligt golv i samma färgskala ska eftersträvas.

Kontraster förstärker trygghet och orienterbarhet både inomhus och i yttre miljöer även för demenssjuka personer. För denna målgrupp är två kontrasterande färger fullt tillräckligt. Om vägg har en färg så kan dörren, d v s dörrblad och karm, ha en avvikande färg som signalerar att här är en välkomnande dörr. Kontrasterande golvlister hjälper också den demenssjuke att få en bättre rumsuppfattning.

Dörrar som leder till utrymmen där endast personal ska ha tillträde, och som hålls stängda, kan med fördel ha samma färg som vägg för att skapa en lugnare miljö och inte dra till sig uppmärksamhet i onödan.

Upplevelsen av ljud är individuellt. Har man nedsatt förmåga att sortera sinnesintryck, kan det leda till exempelvis överkänslighet för höga ljud och starkt ljus. Plötsliga, starka eller ihållande ljud upplevs ofta som störande eller till och med skrämmande.

En lugn ljudmiljö kan minska agitation, oro och aggressivt beteende hos personer med demenssjukdom. Det är därför viktigt att skapa en lugn ljudmiljö och avskärma miljöer som kök och tvättstuga, där slammer ofta förekommer.

Foto: Ginstgården, Alingsås

Rekommendationer och krav

Ljus, färger och ljud

- ✓ Både inre och yttre miljö ska främja orienterbarhet genom skyltning, tydliga stråk, kontraster och ljus.
- ✓ Inomhus ska finnas tydliga, men ej överdrivna, färg- och/eller kontrastskillnader mellan golv, vägg, tak och dörrar samt mellan inredningsföremål och omgivning.
- ✓ I lägenheten kontrasteras kakel i pentry och vid handfat, dusch och wc-stol i badrum.
- ✓ Dörrar där endast personal passerar ska ha neutral färg och gärna smälta ihop med väggens färgsättning.
- ✓ Enhetligt golv i samma färgskala ska eftersträvas framförallt i lägenheten.
- ✓ Golvet ska dämpa ljud från steg och stolsskrap.
- ✓ Dagsljus ska komma in från två håll i gemensamhetsutrymmen.
- ✓ Bländning i korridorer i form av motljus genom glasdörrar ska undvikas.
- ✓ God ljudmiljö ska uppfyllas i hela äldreboendet.
- ✓ Tekniska installationer ska alltid skärmas av ljudmässigt, ex. hiss.

Foto: Exempel på kontraster i badrum. Ginstgården, Alingsås

8.3 Lukt och känsel

Luktsinnet framkallar positiva eller negativa känslor beroende på om det luktar gott eller illa, men också beroende på vad man förknippar doften med. Det får oss att associera till positiva eller negativa minnen och kan framkalla starkt obehag.

Känslen är till stor del intakt när vi blir gamla. När det gäller inomhusklimatet har äldre människor ofta behov av högre inomhustemperatur på grund av stillasittande. Samtidigt är äldre också mer känsliga för höga temperaturer och därför behöver negativa effekter vid exempelvis värmeböljor motverkas.

Rekommendationer och krav

Lukt och känsel

- ✓ Inomhustemperaturen ska vara minst +22 grader, gärna med möjlighet att per lägenhet reglera till lägre temperatur nattetid.
- ✓ Komfortkyla ska finnas, åtminstone i gemensamhetsutrymmen på varje boendeenhet.
- ✓ Skölj- eller soprum ska inte placeras i närheten av gemensamma utrymmen för att motverka att dålig lukt sprids.

8.4 Teknik för fastighet samt välfärdsteknik

Utvecklingen i samhället innebär ständigt ny teknik för både byggkonstruktioner, energiförsörjning, uppvärmning med mera. I all byggnation ska fastigheten utformas till den teknik som behövs för både fastighet och verksamhet och att det görs på ett sätt som är hållbart över lång tid. I varje projekt ska olika aspekter vägas in såsom kvalitet, ekonomi, ekologi och arbetsmiljö.

Välfärdsteknik handlar om nya former av tekniska lösningar som kan bidra till ökad livskvalitet, ökad självständighet och delaktighet samt för personalens del en bättre arbetsmiljö. Välfärdsteknik kan exempelvis vara; digitala trygghetslarm, trygghetskamera, elektroniska lägenhetslås, GPS-larm och bidétoalett med dusch och torkfunktion som är automatiserad. Det kan också innefatta rörelsesensorer för vattenkranar eller att använda belysning som hjälpmedel för att skapa en bättre dygnsrytm.

I samband med ny- och ombyggnationer ska det alltid övervägas vilken teknik som kan användas för att stödja och främja boende, personal och verksamhet. Omfattning och utbud av välfärdsteknik är i ständig utveckling och kan inte i detalj låsas i ett ramprogram.

Rekommendationer och krav

Teknik för fastighet samt välfärdsteknik

- ✓ Äldreboendet ska byggas med klimatsmarta, energieffektiva och standardiserade lösningar där det är möjligt.
- ✓ Äldreboendet ska ha fiberanslutning.
- ✓ Äldreboendet ska vara utrustat med trådlöst nätverk för verksamhet, boende och besökare.
- ✓ Äldreboendet ska vara tekniskt förberett för kommande välfärdsteknik som tillsynskameror, robotdammsugare o s v. Det ska också finna utrymme för förvaring av framtida teknikutrustning, robotar mm.
- ✓ Varje lägenhetsinnehavare ska ges möjlighet att teckna egna abonnemang till telefon, TV, internet etc.
- ✓ Trygghetslarm ska finnas som också möjliggör självständighet och frihet.
- ✓ Närvaro-/sensorstyrd belysning kan förekomma men endast i vissa stråk, förråd, tvättstugor m m.
- ✓ Krav på vilka delar som ska utrustas med separata strömbrytare, och vilken belysning som ska ha dimfunktion, ska utredas i varje projekt.
- ✓ Belysning i lägenhet som stöd nattetid ska finnas, t ex rörelselarm kopplat till belysning eller spotlight som belyser wc-stol.
- ✓ Eluttag ska vara väl dimensionerade och placerade för teknisk apparatur och olika krav på belysning. Gäller både ur trivselperspektiv och i arbetsmiljöhänseende. Stifthål i uttag ska alltid vara horisontella.
- ✓ Ledningar för vattentillförsel ska utrustas med lättåtkomlig avstängningsventil.
- ✓ Hörslina ska finnas i samlingssalar, aktivitetsrum och i vardagsrummen på boendeenheter.

9 Säkerhet, trygghet och beredskap

Det finns olika säkerhetsaspekter att ta hänsyn till inom äldreboendet. Dels ska miljön ge stöd och minska eller förebygga risk för olyckor och smittspridning. Dels ska boendet, men även trädgårdar och gårdar, värna om de boendes säkerhet och personliga integritet samt förhindra att obehöriga kan ta sig in. Varje boendeenhet ska försees med extra dörrpartier för att kunna delas av till två mindre enheter om situationer uppstår som kräver detta.

9.1 Brandskydd

De lagkrav på brandskydd som finns för äldreboende ska följas. Larm och sprinkler ska med enkelhet kunna hanteras av personalen. Brandtekniska installationer ska utformas så att hemlighet bevaras och hänsyn tas till annan teknik som också ska finnas i boendet.

9.2 Beredskap

Ett äldreboende blir snabbt drabbat vid samhällsstörningar som exempelvis avbrott i el- eller vattenförsörjningen. Vid varje ny- och ombyggnation är det därför viktigt att ta ställning till om fastigheten ska utrustas med egna ersättningsfunktioner, som exempelvis reservkraftsaggregat, och var det behövs anslutningspunkter för nödvattenkopplingar.

9.3 Fallförebyggande åtgärder

Alla former av nivåskillnader i form av trösklar eller kanter ska i alla situationer undvikas mellan, eller inom, de utrymmen dit de boende har tillgång. Även mycket små skillnader på en till två centimeter innebär hinder för rollatorer/rullstolar och är en snubbelrisk. Detta gäller såväl inomhus som utomhus samt för utgångar till entréer och balkonger.

9.4 Lås och passagekontroll allmänna utrymmen

Att utforma system för låsning och passagekontroll i ett äldreboende är komplicerat eftersom det finns motstridiga behov och delvis motstridiga krav. Det är angeläget att installera robusta system som fungerar i alla situationer. Vid byggnationer ska hänsyn tas till den tekniska utvecklingen och kommunens erfarenheter. Låsbara utrymmen på boendet ska anslutas till enhetligt låssystem och ska omfatta exempelvis både avdelningskök, förråd, skåp, lådor och andra personalintensiva utrymmen.

9.5 Lås och passagekontroll lägenheter och boendeenhet

Lås bör installeras så att de äldre kan vara så självständiga som möjligt i de miljöer de har tillgång till. De utrymmen som personal ska ha tillgång till ansluts till enhetligt låssystem så att arbetet underlättas och att traditionella lås med nycklar undviks.

Rekommendationer och krav

Säkerhet, trygghet och beredskap

- ✓ Trädgårdar och gårdar ska vara inhägnade och grindar ska kunna låsas.
- ✓ Nivåskillnader, trösklar, svåröppnade dörrar och en otydlig visuell utformning ska undvikas.
- ✓ Fönster och dörrar ska vara säkrade så att man inte kan falla ut.
- ✓ Låsbara utrymmen på boendet ska anslutas till enhetligt låssystem.
- ✓ Vid nybyggnation ska beröringsfria lås av hotelltyp installeras på lägenhetsdörrar.
- ✓ Varje boendeenhet ska förse med extra dörrpartier för att kunna delas av till två mindre enheter.
- ✓ Anslutning för nödvattenkoppling ska finnas. Omfattning utreds inför varje byggnation.
- ✓ Anslutning för reservkraft ska minst finnas och behov utreds inför varje byggnation om fastigheten ska ha eget reservkraftsaggregat.

10 Den egna lägenheten

Enligt Boverkets byggregler (BBR) ska den egna lägenheten vara en egen bostad av god kvalitet med goda dagsljusförhållanden. Lägenheten ska upplevas trygg, trivsamt och överblickbar och det ska vara möjligt att se ut genom fönster från sängen. Boendemiljöer kan ge en känsla av instängdhet om det är för lågt i tak. Takhöjder ska därför anpassas så att nödvändig teknisk utrustning som takliftar och sprinkler ges utrymme utan att inskränka på rymden i boendet.

Lägenheten ska kunna möbleras med personliga saker som en liten sittgrupp m m. Belysning planeras så att den går att modifiera med olika styrkor och utifrån olika möbleringar. En god arbetsbelysning ska kunna uppnås när sådant behov finns. TV ska kunna ses från såväl sittgrupp som från säng.

Eftersom sängen i lägenheten står på hjul är det lätt att köra sönder vägguttagen. Av den anledningen ska eluttag och larmkontakt vid säng placeras på 90 cm höjd.

Lägenheten i gruppboende för demenssjuka behöver inte vara fullt utrustad för matlagning. Däremot finns förberett med nödvändiga installationer för en eventuell framtida ändring av köksstandarden i lägenheten. Utrymme för den boendes städutrustning ska också finnas i lägenheten.

Samtliga utrymmen i lägenheten ska dimensioneras så de utgör en god arbetsmiljö. Utrymmeskrav för fritt rörelseutrymme vid säng och i badrum ska tillgodoses.

Den eller de lägenheter som är avsedda för parboende ska utrustas utifrån andra krav, exempelvis separat läkemedelsförvaring per individ, dubbla badrum etc.

Rekommendationer och krav

Allmänt om den egna lägenheten

- ✓ Lägenhetsytan ska vara minst 35 kvm och minst inrymma hall, sov- och allrum med köksdel, hygienutrymme samt klädkammare.
- ✓ Arbetsmiljöverkets krav för fritt rörelseutrymme vid säng och i badrum ska tillgodoses.
- ✓ Fasta armaturer ska finnas i hall, hygienutrymme, klädkammare och i köksdel.
- ✓ Belysning ska planeras så att den går att modifiera med olika styrkor och utifrån olika möbleringar och användningsområden.
- ✓ Det ska finnas minst ett öppningsbart fönster och det ska kunna säkras mot olyckor.
- ✓ Det ska gå att se ut genom fönstret även om man är sängliggande eller sitter i rullstol.
- ✓ Fönsterbänkar och fästen för gardinuppsättning ska finnas.
- ✓ Fönster ska förses med solavskärmning och insynsskydd.
- ✓ Läkemedelsförvaring med passagekontroll ska finnas.
- ✓ Lägenheten ska vara förberedd med nät för TV, IT , telefoni och kommande välfärdsteknik.
- ✓ Lägenheten ska vara väl försedd med eluttag för både egen inredning och belysning samt för tekniska installationer.

Rekommendationer och krav

Entré, hall och klädkammare i lägenheten

- ✓ Lägenhetens dörr ska vara enkeldörr, tillräcklig bredd för rullstolsburen att enkelt passera och slå utåt med öppningen mot gemensamhetsytorna.
- ✓ Dörren ska vara kontrasterad och försedd med lås av hotelltyp.
- ✓ Dörren ska vara tystgående för att underlätta vid nattlig tillsyn.
- ✓ I hallen ska finnas plats för gånghjälpmedel, hatthylla samt städsåp och garderob.
- ✓ Klädkammare ska utrustas med hyllor, klädstång samt linnesåp.
- ✓ På vägg i klädkammare ska ett säkerhetssåp för den boendes värdesaker fastmonteras på en höjd så att det kan nås av en kortväxt/person i rullstol. Såpet ska vara försett med kod (i så fall med nyckelreserv) eller taggsystem.

Sov- och allrum i lägenheten

- ✓ Rummet ska vara förberett för montering av lyfthjälpmedel/travers med laddstation/hållare för styrkontroll.
- ✓ Sängen ska kunna placeras utmed vägg alternativt ut från vägg med åtkomlighet för personal från båda sidorna.
- ✓ Separat arbetsbelysning i tak ovanför sängplats ska finnas.
- ✓ Eluttag och larmkontakt vid säng ska placeras på 90 cm höjd.
- ✓ Ytskiktet på väggen vid sängplatsen ska vara av ett extra hållbart material som är lätt att hålla rent och renovera.
- ✓ Ett högsåp/garderob med utdragbara backar ska finnas i sovdelen. Eventuellt kan ett väl placerat genomsträckningssåp mellan sov- och badrum vara en bra lösning för att kunna nå saker från två håll.

Köksdelen i lägenheten

- ✓ Köksdelen ska ha diskbänk med hö och plats för kaffemaskin/microovn.
- ✓ Köksdelen ska vara förberedd för installation av spishäll med fläkt.
- ✓ Eltillförsel till köksutrustning ska kunna stängas av vid behov.
- ✓ Timerfunktion ska finnas.
- ✓ Kylsåp ska ha plats att kunna ställa in ett mindre säkerhetssåp för läkemedel som kräver kylförvaring.
- ✓ Ett av översåpen i köket ska kunna användas för den boendes läkemedel och vara låsbart med taggsystem eller liknande system med passagekontroll.
- ✓ Ledningar för vattentillförsel ska utrustas med lättåtkomlig avstängningsventil.

Rekommendationer och krav

Badrum i lägenheten

- ✓ Badrummet ska vara lättåtkomligt och tydligt att nå såväl inifrån lägenheten som när man kommer utifrån.
- ✓ Tydlig kontrastering ska finnas bakom tvättställ, toalettstol, dusch, handtag mm. Även wc-sits ska vara kontrasterad.
- ✓ Ledningar för vattentillförsel ska utrustas med lättåtkomlig avstängningsventil.
- ✓ Toalett kan vara höj- och sänkbar. Ett annat alternativ är bidétoalett.
- ✓ WC-stolen ska ha uppfällningsbara stödhandtag och ha fria ytor vid sidorna så att personal kan hjälpa från båda håll.
- ✓ WC ska inte vara av snålspolande modell.
- ✓ Tvättställ ska ha plana avställningsytor på båda sidor och kan vara höj- och sänkbar.
- ✓ Tvättställ ska ha engreppsblandare med tydlig markering för varmt och kallt vatten samt ha översvämningsskydd.
- ✓ Ovanför tvättställ ska endast en spegel finnas som vid behov enkelt kan nedmonteras. D v s ej aktuellt med spegelskåp.
- ✓ Duschplats ska rymma duschstol och plats för hjälpande personal.
- ✓ Skena för duschdraperi finnas.
- ✓ Handdukstork med eldrift ska finnas.
- ✓ Stödhandtag, 60 cm, monteras lodrätt eller lite snett vid dusch.
- ✓ Vid nyproduktion ska badrum innehålla egen tvättmaskin och torktumlare med volym som klarar exempelvis ett duntäcke.
- ✓ Hänganordning för enstaka plagg ska finnas.
- ✓ Badrummet bör ha en högre temperatur än resten av lägenheten. Gärna varma golv.
- ✓ Skåp för förvaring ska finnas: ett av typen överskåp och ett ska vara vägghängt högskåp där underskåpet ska vara låsbart.
- ✓ I alla badrum ska det finnas ett eget, diskret skåp/utrymme för personalens hygienartiklar, som handskar, handdesinfektion mm.

11 Boendeenheter

Boendeenheten ska bestå av cirka 10 lägenheter placerade runt gemensamma ytor. Gemensamma utrymmen ska vara rymliga och väl utrustade så att de på ett fullgott sätt kompenserar för inskränkningarna i de enskilda bostadslägenheternas kök och vardagsrum. De boende betalar hyra för sin del i dessa utrymmen. Gemensamma balkonger eller uteplatser ska finnas på varje boendeenhet som kan användas för utevistelse och samvaro. Dessa platser ska ha goda solförhållanden samt erbjuda lä och skugga. Inom enheten finns administrativa ytor för personal samt förråd och utrymmen för städfunktioner. I första hand utformas varje våningsplan med en gemensam tvättstuga och i andra hand är alternativet en tvättstuga inom enheten.

Rekommendationer och krav

Allmänt för boendeenheter

- ✓ Varje boendeenhet ska bestå av cirka 10 lägenheter.
- ✓ De gemensamma utrymmena ska ligga centralt i anslutning till de enskilda lägenheterna.
- ✓ Belysning planeras så att den går att modifiera efter olika möbleringar och användningsområden.
- ✓ En god arbetsbelysning ska kunna uppnås när behov finns.
- ✓ Närförråd ska finnas inom och i anslutning till enheterna. Förråden förses med hyllor eller i vissa fall skåp med utdragsbackar.
- ✓ En gemensam inglasad balkong där de boende samt flera personal får plats samtidigt, ska finnas i anslutning till de gemensamma utrymmena. Enheter i markplan ska ha tillgång till egen uteplats.

11.1 Kök, matplats och vardagsrum

Kök, matplats och vardagsrum ligger i anslutning till varandra och ska vara naturliga träffpunkter för de boende. Genom sin placering, storlek, utformning och möblering ska rummen tillsammans med köket upplevas som bostadens hjärta. Lokalerna har en hemlik och varm karaktär med bra och anpassad belysning samt god ljudmiljö. Måltidsmiljön är lugn och avskild samt ger möjlighet till flexibel möblering utifrån varierande behov. Hänsyn ska tas till svängrum för rullstolar och andra hjälpmedel. Något mindre utrymme där två till tre personer kan sitta tillsammans ska också finnas i boendeenheten.

Det ska finnas tillräckligt med tillgänglighetsanpassat utrymme för den boende att kunna delta i aktiviteter i köket.

Rummen ska kunna möbleras med variationsmöjligheter och därför ska el och andra tekniska installationer fungera oavsett placering. Exempelvis ska belysning planeras så att den går att modifiera med olika styrkor och utifrån olika möbleringar och användningsområden. En god arbetsbelysning ska kunna uppnås när sådant behov finns. Dagsljus ska komma in från två håll i de gemensamma utrymmena för att skapa en ljus och luftig miljö.

Städutrustning för enhetens kök får inte blandas med övrig städutrustning för gemensamma delar som kan placeras utanför enheten.

Rekommendationer och krav

Kök

- ✓ Köket utformas för viss måltidsberedning och även för mottagning av färdiglagad mat.
- ✓ Diskbänk ska vara rostfri med kant och ha två stora diskhoar.
- ✓ Bra och rejäla arbetsytor ska finnas som delvis är tillgänglighetsanpassade. Gärna kompletterat med en köksö.
- ✓ Extra ho med vattenkran ska finnas infälld i någon arbetsbänk.
- ✓ Eluttag ska finnas på flera ställen vid arbetsbänkar och köksö.
- ✓ Två separata eluttag för hushållsmaskiner/kaffebryggare ska förses med timer.
- ✓ Bänkskåp ska ha lådsystem för porslin m m.
- ✓ Anpassad arbetsyta ska finnas för den som sitter i rullstol.
- ✓ Plats för matvagnar ska finnas samt eluttag i anpassad höjd till dessa.
- ✓ Plats för 1-2 rullvagnar ska finnas. Mått ca 60 x 100 cm.
- ✓ Brännbart och komposterbart avfall kan placeras under diskbänk.
- ✓ Möjlighet till källsortering i rullbackar ska finnas dolt under arbetsbänk. Dubbla skåpsluckor ska finnas. Ingen sockel och golvmatta ska vara uppvikt mot vägg.
- ✓ Spis ska vara med induktionshäll och varmluftsugn och spisvakt ska finnas.
- ✓ Microvågsugn ska finnas.
- ✓ Köket ska förses med kylar, frys och färskvaror och som tillgodoser ett veckobehov.
- ✓ Kylar och frys har pedalöppning i stället för lås. Kylarnas handtag ska vara vända mot varandra för att möjliggöra vajerlåsning.
- ✓ Förvaringsutrymme för torra livsmedel kan vara gå-in-skafferi eller skafferiskåp med lådsystem med åtkomst från två håll.
- ✓ Diskmaskin ska vara snabb och tystgående och ergonomiskt placerad.
- ✓ Minst ett låsbart skåp och två låsbara lådor ska finnas i köket.
- ✓ Separat handtvättställ ska finnas i anslutning till köksdelen.
- ✓ Separat städutrymme för kökets städutrustning med utslagsvask ska finnas.

Matplats

- ✓ Matplatsen ska ligga i anslutning till köket.
- ✓ Möblering ska kunna varieras i större och mindre grupper.
- ✓ Matplats ska dimensioneras så att de boende kan sitta tillsammans med personal.

Vardagsrum

- ✓ TV och hörslinga ska finnas i vardagsrummet.
- ✓ Vardagsrum ska dimensioneras så att de boende kan sitta tillsammans med personal.
- ✓ Möblering ska kunna varieras i större och mindre grupper.
- ✓ Det ska även finnas ett mindre utrymme i avskildhet för två till tre personer en bit ifrån övriga gemensamma utrymmen.

11.2 Personalytor

En mindre skrivplats för personalens IT-hjälpmedel och laddplatser för arbetstelefon m m finns inne på enheten. Skrivplatsen ska vara utformad så att den hindrar insyn för att upprätthålla sekretesskrav. Mindre värdeskåp bör finnas inom enheten.

Rekommendationer och krav

Personalytor

- ✓ Insynsskyddad skrivplats för personalens dokumentation. Teknisk utrustning ska kunna anslutas/laddas.
- ✓ Personaltoalett och värdeskåp ska finnas.

12 Lokaler utanför boendeenheterna

Lokalernas utformning är en viktig faktor som påverkar överblickbarhet och därmed bemanningsbehovet av exempelvis nattpersonal. Flera enheter ska placeras i förhållande till varandra så att fler funktioner och utrymmen kan samnyttjas.

Om det finns dörrar som kan öppnas upp mellan boendeenheter möjliggörs också samarbete och man kan ha utbyte av gemensamma aktiviteter.

Det är värdefullt om förrådsutrymmen placeras så att god tillgänglighet, logistik och verksamhetsändamål uppfylls på ett bra sätt, utan att känslan av trivsel och hemlighet uteblir.

12.1 Personalkontor

Om planlösningen medger kan enheter dela på ett något större kontor med gemensam skrivare/kopiator. I annat fall ska kontor finnas på varje enhet.

12.2 Rum för aktiviteter och möten

Rum som kan samnyttjas bör finnas i anslutning till enheterna. Rummen ska kunna användas både för aktiviteter för de boende men också av personal vid möten och samtal. Antal rum preciseras vid varje enskilt projekt. Tillgång till wc ska finnas på våningsplanet.

12.3 Tvättstuga/Grovtvättstuga

I tvättstugan tvättas hemtextilier och de boendes kläder. Enheterna ska ha tillgång till tvättstuga oavsett om det finns tvättmaskin och torktumlare i lägenheterna eller inte. Här ska maskiner finnas som klarar större volymer än vad en vanlig hushållsmaskin gör. Ventilationen ska vara väl dimensionerad för att säkerställa en god arbetsmiljö när man ska arbeta i lokalen en längre stund.

12.4 Städförråd

Städförråd finns för den utrustning som är till för de gemensamma ytorna inom boendeenheten. Ett sådant utrymme kan med fördel samnyttjas av flera enheter, exempelvis per våning, om utformningen medger detta. Beroende på anläggningens storlek och verksamhetens behov kan flera städförråd behövas.

12.5 Rum för mellanlagring av källsorterat material

Beroende på avstånd till miljöhus med återvinningskärl så kan det behövas ett rum för mellanlagring av källsorterat material och med plats för vagnar på varje våningsplan.

12.6 Sköljrum

Det ska finnas minst ett sköljrum med spoldesinfektor per våningsplan. Samordning med utrymmet för källsorteringen kan övervägas.

12.7 Gemensamt förråd

Utrymme för bland annat förbrukningsmaterial kan samnyttjas av enheter på samma våningsplan.

Rekommendationer och krav

Personal kontor

- ✓ Personalkontor skall om möjligt placeras utanför enheterna så att de kan samnyttjas.
- ✓ Kopiatorrum med pappersförråd skall finnas.

Rum för aktiviteter och möten

- ✓ Rum för aktiviteter och möten skall finnas på våningsplanet.

Wc

- ✓ Det ska finnas tillgång till wc på våningsplanet utanför boendeenheten.

Tvättstuga/grovtvättstuga

- ✓ Det ska finnas minst en tvättstuga per våningsplan, alternativt en per enhet beroende på enhetens storlek och placering.
- ✓ I varje tvättstuga ska det finnas möjlighet att tvätta och torka större/grövre textilier.
- ✓ Tvättstuga ska delas in i en smutsig sida och en ren sida. Handfat, tvättho, arbetsbänk, strykbräda, lakanssträckare och tvättlinor ska finnas.
- ✓ Ventilationen ska vara väl dimensionerad.

Utrymme för mellanlagring av källsorterat material

- ✓ Ett rum för mellanlagring av källsorterat material och plats för säckkärra och transportvagnar ska finnas på varje våningsplan.

Sköljrum

- ✓ Minst ett sköljrum med spoldesinfektor ska finnas per våningsplan.

Städförråd

- ✓ Städförråd för boendeenheterna ska finnas minst på varje våningsplan.
- ✓ Rummet ska vara tröskelfritt och ha plats för städvagn och dammsugare.
- ✓ Utslagsvask ska finnas för att kunna fylla och tappa ur vid manuell städning.
- ✓ Hyllor på vägg för förbrukningsmaterial och kemikalier.
- ✓ Redskapsfästen och krokar för upphängning av moppskaft, borstar mm

Närförråd

- ✓ Gemensamma förråd ska finnas på varje våningsplan. Förråden förses med hyllor eller i vissa fall skåp med utdragsbackar.

13 Övriga lokaler i äldreboendet

13.1 Entréer, korridorer, trapphus och hissar

Entréer och trapphus ska vara välkomnande, funktionella, väl synliga och man skall undvika en utformning som för tankarna till en vårdinstitution.

Entrén ska vara lättillgänglig för boende, personal, anhöriga, taxi, räddningsfordon med flera. Material och dörmiljöer ska dimensioneras för hög användningsgrad och klimatpåverkan vintertid. För att förhindra halka under vintern ska det mellan angöringsplatsen och entrén finnas värmeslingor i marken. Det ska finnas utrymme för sittplatser innanför entrédörrarna. Härifrån ska man exempelvis kunna se när färdtjänsten kommer.

13.2 Övernattningsrum

Möjlighet till övernattning för anhöriga bör finnas om det inte finns plats i den egna lägenheten.

Rekommendationer och krav

Entréer till äldreboendet

- ✓ Entrén ska vara tillgänglig, tydlig och välkomnande utan nivåskillnader med möjlighet att vila/vänta. Utvändigt även med skydd för regn och blåst.
- ✓ Ingångar ska vara väl skyltade och upplysta.
- ✓ Det ska finnas angöringsplatser med värmeslingor för på- och avstigning i direkt anslutning till entrén.
- ✓ Cykelställ under tak ska finnas nära entréer.
- ✓ Några parkeringsplatser ska finnas nära entrén.
- ✓ Entrén ska ha slussfunktion och dörrautomatik samt kodlås och porttelefon.
- ✓ RWC ska finnas vid huvudentré och/eller restaurang.
- ✓ Postfack till varje lägenhet samt till verksamhet skall finnas.
- ✓ Förråd för elektriska rullstolar ska finnas vid entrén med möjlighet att tvätta av, ladda samt tryckluftspumpa dem.
- ✓ Väggutrymme för anslagstavlor, både för fastighetsägarens och för äldreförvaltningens information samt plats för informationstavlor via IT-system ska finnas.
- ✓ VGR:s riktlinjer för tillgänglighet i publika delar ska följas.

Det ska finnas promenadvägar inomhus med platser för vila. Korridorer ska utformas så de inte upplevs som långa och enformiga samt vara tröskelfria. Helst ska man komma tillbaka till utgångspunkten om man fortsätter att gå i en korridor, eftersom demenssjuka riskerar att bli stående om ett korridorslut uppfattas som en återvändsgränd. Vid byggnation i flera plan får det gärna vara olika färgsättningar på våningsplanen för att underlätta orientering. Fria siktlinjer och bra orienterbarhet ska eftersträvas.

Trapphusen ska utformas vackra och inbjudande. Det ska vara samma golvfärg i trapphuset som utanför. Varje trapp mellan våningsplan ska medge möjlighet till vila halvvägs.

Personer med olika funktionsnedsättningar ska självständigt kunna utnyttja hissens funktioner på ett tryggt och säkert sätt.

Rekommendationer och krav

Korridorer, trapphus och hissar

- ✓ Korridoren ska vara tillräckligt bred för att rullstolar ska kunna mötas.
- ✓ Handledare utmed korridor ska finnas och ha en avvikande färg mot väggen.
- ✓ Lägenhetsdörr och dess foder ska ha en avvikande färg mot väggen.
- ✓ Lägenhetsdörrar ska inte vara placerade mitt emot varandra.
- ✓ Belysning ska finnas vid varje lägenhets namnskylt.
- ✓ Belysning ska finnas utifrån olika behov dag och natt.
- ✓ Väg- och hörnskydd ska monteras där risk för slitage föreligger.
- ✓ VGR:s riktlinjer för tillgänglighet i publika delar ska följas.

13.3 Tillagnings- eller mottagningskök, restaurang och kafé

God och näringsrik mat ger livskvalitet och påverkar hälsan. Vid nybyggnation bör det beslutas på ett tidigt stadium och framgå av kommunens uppdrag vilken typ av kök som ska uppföras. Alternativen kan vara att fastigheten ska utrustas med ett tillagningskök där all mat tillagas på plats eller att det ska finnas ett mottagningskök för färdiglagad mat som levereras till äldreboendet.

Rekommendation vid nybyggnation är att yta ska finnas för de funktioner som ett tillagningskök kräver, då behov kan komma att förändras över tid. Installationer såsom vatten, avlopp och el m m, bör därför vara förberett för båda typerna av kök.

Vid nybyggnad ska det utredas om kök kan samnyttjas mellan äldreboende, förskola/skola och eventuell annan verksamhet som är belägen i närområdet.

13.3.1 Kökets utformning

Inför en kommande nybyggnation bör behov och krav utredas och formas i en separat kravspecifikation med utgångspunkt i gällande lagstiftningar och med hjälp av expertis inom området.

Oavsett vilket kök som uppförs, så kan det behövas extra utrymme för mottagning av matvagnar och varor m m.

13.3.2 Restaurang och kafé

Behov av restaurang och kafé diskuteras i varje enskilt projekt i relation till kommunens behov och var i kommunen byggnaden uppförs.

Rekommendationer och krav

Tillagnings- eller mottagningskök

- ✓ Vid nybyggnation rekommenderas att yta ska finnas för de funktioner som ett tillagningskök kräver.

Restaurang och kafé

- ✓ Behovet av restaurang- eller kaféverksamhet i anslutning till äldreboendet ska alltid utredas i ett tidigt skede.

13.4 Lokaler för gemensamma aktiviteter

Lokaler för gemensamma aktiviteter ska finnas på äldreboendet. Det ska också finnas rum där boende kan uppnå välbefinnande genom avkoppling, rekreation och kroppsvård. En del av dessa aktiviteter ska kunna utföras i enskildhet. Något av aktivitetsrummen bör vara utrustat att klara ett högre slitage för upplevelseaktiviteter där vatten, sand och andra material används.

Vid behov ska även lokaler för Träffpunktsverksamhet eller dagverksamhet för demenssjuka¹ uppföras. En central placering och helst i entréplan är önskvärt då besökare utifrån är välkomna att delta. Antal aktivitetsrum dimensioneras utifrån planerad verksamhet och storleken på äldreboendet. Ett större aktivitetsrum ska finnas och kunna anpassas till både större och mindre samlingar samt utbildningar. Inför byggnation planeras en utformning och utrustning så att vissa lokaler kan hyras ut enligt vård- och äldreomsorgsnämndens riktlinjer vid tider då de inte brukas av verksamheten. Exempelvis kan det finnas behov av ett kök eller en cafédell i anslutning till någon av lokalerna som kan nyttjas av andra än verksamheten.

Aktiviteter som gruppgympa, allsång, andakter, dataundervisning, filmvisning och caféverksamhet med mera ska kunna förekomma i lokaler i anslutning till Träffpunkten.

Träffpunktens kök ska vara fullt utrustat och med väl tilltagna arbetsytor för bak-/matlagningsaktiviteter.

Dagverksamhet för demenssjuka utformas som en egen enhet med fullvärdigt kök, matplats, vardagsrum, vilorum för besökare, rwc med tvättmöjligheter samt ett personalkontor.

När det byggs ett större äldreboende med många funktioner och verksamheter i huset, ska det övervägas om det ska finnas en reception som service för boendet och dess besökare.

¹ Träffpunkts- och dagverksamhet diskuteras inför varje projekt i relation till kommunens behov inom det aktuella geografiska området.

Rekommendationer och krav

Rum för aktiviteter och möten

- ✓ Minst ett större aktivitetsrum ska finnas och som enkelt kan ställas om till gruppaktiviteter såväl som till konferensbehov. Rummet ska kunna mörkläggas. Uppkoppling mot it-nätverk och utrustad för storbildsvisning. Hörslinga, mikrofon, högtalarsystem och eventuellt projektor ska finnas.

Rum för välbefinnande

- ✓ Badrum med ett specialbadkar och dusch och travers för personlyft ska finnas. Eventuellt utrustas bad- och duschdelen med takvärmepanel. Rummet ska vid behov även kunna användas för exempelvis hårvård och fotvård.
- ✓ RWC ska finnas i anslutning till badrummet.
- ✓ Lugnt rum för avslappning med möjlighet att med hjälp av digital teknik skapa olika miljöer, exempelvis solrum med ljud-, ljus- och bildeffekter.
- ✓ Något rum ska klara slitage av aktiviteter där vatten, sand och andra material används.

Träffpunkt

- ✓ I de fall Träffpunktsverksamhet ska finnas ska den vara centralt placerad.
- ✓ Träffpunkten ska ha fullt utrustat kök med kyl/frys, fyra-plattors spis med induktionshäll, varmluftsugn, diskbänk med två stora hoar. Väl tilltagna arbetsbänkar, varav en med en infälld extra ho. Köksskåp, skafferiskåp och städutrymme med utslagsvask ska finnas.
- ✓ Handfat ska finnas i köket.
- ✓ Kapprum och RWC ska finnas i anslutning till lokalerna.
- ✓ Kontor ska finnas.
- ✓ Förråd ska finnas.
- ✓ Hörslinga ska finnas i lokalen.

Dagverksamhet för demenssjuka

- ✓ I de fall en dagverksamhet för demenssjuka ska finnas ska den vara centralt placerad.
- ✓ Dagverksamheten ska ha fullt utrustat kök och matplats.
- ✓ Köket ska ha kyl/frys, fyra-plattors spis med induktionshäll, varmluftsugn, diskbänk med två stora hoar. Väl tilltagna arbetsbänkar, varav en med en infälld extra ho. Köksskåp, skafferiskåp och städutrymme med utslagsvask ska finnas.
- ✓ Handfat ska finnas i köket.
- ✓ Kapprum och RWC med tvättmöjligheter ska finnas i enheten.
- ✓ Vilrum samt vardagsrum med hörslinga ska finnas i enheten.
- ✓ Kontor ska finnas.
- ✓ Förråd ska finnas.

13.5 Äldreboendets administration

I äldreboendet ska det finnas kontor och övriga utrymmen för chefer, sjuksköterskor och administratörer dimensionerat utifrån storleken på äldreboendet. I ett boende med 60 lägenheter finns som regel två ansvariga enhetschefer och administratörer samt cirka tre sjuksköterskor, vilket innebär ett behov av fem till sex kontor för dessa funktioner. Hälso- och sjukvårdspersonal ska ha möjlighet att ta emot studenter och behöver därför förses kontor med extra arbetsplats. Arbetsplats ska också kunna erbjudas till patientansvarig läkare.

Mötesrum ska finnas för både mindre och större möten och utrustas med den teknik som behövs i verksamheten.

Rekommendationer och krav

Äldreboendets administration

- ✓ Antalet kontor dimensioneras utifrån antalet lägenheter i boendet.
- ✓ Chefs- och sköterskekontoren ska ha plats för ett mindre mötesbord.
- ✓ Kontor för sjuksköterskor ska ha 3 arbetsplatser varav en mindre för studenter.
- ✓ Kopieringsrum med pappersförråd samt ytterligare kontorsförråd placeras i närheten av kontoren.
- ✓ Mötesrum ska finnas även för större möten/konferenser och kan samordnas med andra bokningsbara lokaler.

13.6 Läkemedelsrum m m

På boendet ska ett separat läkemedelsrum för förvaring och hantering av läkemedel, även kyllda, finnas. Rummet ska vara anpassat till verksamhetens omfattning och användas till förvaring och iordningställande av läkemedel. Rummet ska inte ha fönster, men ha god arbetsbelysning och vara väl ventilerat. Rumstemperaturen ska vara väl reglerad. Rummet utrustas med separat låsning då endast behöriga sjuksköterskor ges tillträde. Låssystemet ska vara utrustat med passagekontroll.

Rekommendationer och krav

Läkemedelsrum m m

- ✓ Läkemedelsrum ska vara utrustat med god arbetsbelysning, praktiska lådor, skåp samt kylskåp för läkemedelsförvaring.
- ✓ Arbetsbänk för tillredning av läkemedel. Ytor ska tåla ytdesinfektion.
- ✓ Fullt utrustat handfat med armbågsreglage ska finnas.
- ✓ Separat förråd för sjukvårdsmaterial ska innehålla hyllor samt skåp med utdragsbackar.

13.7 Desinfektionsrum och sterilförråd

I anslutning till läkemedelsrum och sjuksköterskornas kontor ska ett desinfektionsrum finnas för disk av flergångsmaterial. Rummet ska vara utrustat med diskdesinfektor. Rostfri bänk med ho ska finnas. Diskdesinfektorn ska kunna placeras så att krav på ren respektive smutsig yta på bänken kan uppnås.

Rummet ska också vara utrustat med handfat så att god handhygien kan upprätthållas. Det ska också finnas plats för kemikalier.

I anslutning till desinfektionsrummet skall ett sterilförråd placeras. Sterilförrådet ska nås med dörr utifrån korridor, men det ska också finnas en lucka i vägg för att flytta material från ren bänk in till sterilförrådets bänk. Sterilförrådet ska vara utrustat med erforderliga förvaringsskåp och bänkyta.

Rekommendationer och krav

Desinfektionsrum och sterilförråd

- ✓ Minst en diskdesinfektor ska finnas per anläggning.
- ✓ Det ska finnas en rostfri diskbänk med plats för diskdesinfektor och diskho.
- ✓ Bänkutrymme för rent respektive smutsigt material ska finnas på var sida av diskdesinfektorn.
- ✓ Litet kylskåp för förvaring av prover ska finnas.
- ✓ Fullt utrustat handfat med armbågsreglage ska finnas.
- ✓ Intilliggande sterilförråd ska finnas som även kan nås genom en lucka i väggen från ren bänksida.

13.8 Personalutrymmen

Personalutrymmen ska omfatta omklädningsrum, personalrum med kök och matplats, tvättstuga och förråd för hantering av arbetskläder samt ett vilrum. I ett äldreboende med 60 lägenheter behövs cirka 90 – 100 omklädningsskåp för olika personalkategorier där arbetsgivaren är tvungen att tillhandahålla arbetskläder och hygienföreskrifter ska följas.

Det ska finnas möjlighet att låsa in personliga värdesaker på arbetsstället. Med den teknikutveckling som sker så är det en fördel om omklädningsskåpen utrustas med eluttag för laddning av exempelvis mobiltelefoner.

Foto: Ginstgården, Alingsås

Rekommendationer och krav

Personalutrymmen

- ✓ Separata omklädningsrum för kvinnor och män. Omklädnings-skåp dimensioneras utifrån antalet anställda samt ett visst antal skåp för vikarier.
- ✓ Kökspersonal ska ha separat toalett och deras omklädnings-skåp ska vara 40 cm breda och ha en inre skiljevägg.
- ✓ Omklädnings-skåp för vårdpersonal ska vara minst 30 cm breda och försedda med bygel för hänglås alternativt digitalt lås kopplat till huset passersystem.
- ✓ Personalrum dimensioneras utifrån antalet arbetstagare som beräknas använda lokalen samtidigt.
- ✓ Förråd ska finnas i anslutning till personalrummet.
- ✓ Vilrum ska finnas.
- ✓ Värdeskåp ska finnas.
- ✓ Tvättstuga och förråd ska finnas i anslutning till omklädningsrummen.

13.9 Avfallshantering och källsortering

Avfallshanteringen ska organiseras så att hygienisk och personaleffektiv hantering uppnås samtidigt som kommunens riktlinjer ska uppfyllas. I det särskilda boendet är det brännbara avfallet mycket skrymmande. Avfallsmängden från ett äldreboende uppskattas till drygt 150-175 liter per boende och vecka.

Det är viktigt med ett rationellt och effektivt flöde för tungt och luktande avfall. Om avståndet till miljörum/miljöhus/underjordssystem(UWS) är stort, bör invändiga mellanstationer för temporär lagring skapas.

Rekommendationer och krav

Avfallshantering och källsortering

- ✓ Avfallshanteringen ska vara arbetsvänlig för personal.
- ✓ Avfallsföreskrifter för Alingsås kommun ska följas.
- ✓ Avståndet från det särskilda boendet till utvändigt miljörum minimeras.
- ✓ Det måste finnas ytor för alla fraktioner som krävs för källsortering, både där avfallet uppstår på enheterna, i anslutning till enheterna och vid den plats där avfallet slutligen lämnas.
- ✓ Miljörummet ska ligga så att man inte behöver passera huvudentrén med soporna.
- ✓ Miljörummet ska vara väl ventilerat och golvet ska vara enkelt att hålla rent.

13.10 Transporter och förvaring

På ett äldreboende krävs ett antal utrymmen för gemensam förvaring för både verksamhet och boende. Frekvensen av användande styr placeringen i huset.

Rekommendationer och krav

Transporter och förvaring

- ✓ Mottagning av varor ska inte ske genom boendets huvudentré, utan via separat leverensentré med egen adress.
- ✓ Det behöver finnas ett rum för omlastning och uppäckning av förbrukningsmaterial och livsmedel m.m. Det ska också finnas uppställningsplats för lastpallar som ska returneras.
- ✓ **Förråd** i allmänhet ska ha ska förvarings- och upphängningsmöjligheter samt hyllsystem i anpassade material så att golvytor kan hållas fria.
- ✓ **Centralt förråd** för förbrukningsmaterial ska finnas i nära anslutning till varuintag. Det ska finnas goda samband mellan varuintag, hiss och förråd.
- ✓ **Närförråd** för olika användningsområden ska finnas i anslutning till enheterna och till administrationen. Förråden förses med hyllor eller i vissa fall skåp med utdragsbackar, exempelvis där omläggingsmaterial ska förvaras och hygienkrav ska följas.
- ✓ **Centralt städförråd** ska finnas med plats för tvättmaskin, städvagn och kombiskurmaskin och utslagsvask. Rummet ska vara försett med nödvändiga installationer för dessa funktioner.
- ✓ **Förråd för hjälpmedel**, medicintekniska produkter och annan grundutrustning ska finnas. Om hiss finns kan ett sådant förråd finnas i källare eller på vind.
- ✓ **Rullstolsförråd** ska finnas i anslutning till entrén. Förrådet ska vara försett med vatten och eluttag för möjlighet till avspolning och laddning. Det ska också gå att tryckluftspumpa däck i förrådet.
- ✓ **Lägenhetsförråd:** Privata lägenhetsförråd och antal planeras in utifrån minimikrav. Brukaren ska kunna komma till lägenhetsförrådet med rollator/rullstol.
- ✓ **Trädgårdsförråd:** där trädgårdsmöbler och liknande kan förvaras.
- ✓ **Cykelförråd** med plats för en side-by-sidecykel ska finnas där det finns träffpunktsverksamhet. Cykeln ska också kunna laddas där.

14 Utemiljön

För de boende är närmiljön och framför allt trädgården mycket viktig plats för rekreation, aktivitet, samvaro och vila. När det gäller fysisk aktivitet och att få vara ute i friska luften har personer med demenssjukdom samma behov som friska människor. Detsamma gäller behoven av att vara ute i dagsljus, inte minst för dess påverkan på humöret och dygnsrytmen. Det som skiljer demenssjuka personer från andra är att det kan vara svårare att tillgodose allt detta på egen hand. Utemiljön ska därför vara trygg, tillgänglig och orienterbar. Det ska finnas goda solförhållanden, men lä och skugga ska också kunna erbjudas. I naturen aktiveras sinnena och barndomsminnen är ofta kopplade till upplevelser utomhus.

Foto: Ginstgården, Alingsås

Äldre personer prioriterar utevistelse högt, främst i form av promenader, vilket även framgått av kommunens brukarundersökningar. När människor flyttar till vård- och omsorgsboenden minskar ofta individens valfrihet, främst på grund av funktionshinder. Möjligheten att välja och att ha tillgång till utevistelse gör att man kan behålla sin personlighet och sin integritet. Ju säkrare en trädgård är, desto mer självständig kan den boende vara och desto mer kan den användas. För en demenssjuk är det viktigt att på egen hand kunna gå ut, men också att på ett enkelt sätt komma hem igen. Ett sätt att möjliggöra detta är att gångstigar leder tillbaka till utgångspunkten. Trädgården ska upplevas som ett eget rum och avskärmas från störande och oroande omgivande miljöer för att uppnå trygghet och ostördhet. I trädgården ska stimulans kunna erbjudas i form av dofter, smaker och möjlighet att delta i aktiviteter som innebär rörelse och fysisk aktivitet. Miljön ska möjliggöra aktiviteter som odling och skörd, men också ge möjlighet till gång- och balansträning. För den som vill ska ges möjlighet att enbart njuta av miljön.

Rekommendationer och krav

Utemiljön

- ✓ I utemiljön ska den boende få utlopp för sitt fysiska behov av att röra på sig.
- ✓ Utemiljön ska vara trygg, ge möjligheter till social samvaro och aktiviteter.
- ✓ Utemiljön ska erbjuda reminiscens och alla sinnen kan stimuleras året om.
- ✓ Gångstigar är plana, kontrasterade, tydliga och lämpliga för rollatorer och rullstolar. Gångstigar ska leda tillbaka till utgångspunkten och lämpliga viloplatser ska finnas utmed vägen.
- ✓ Rampers lutning överstiger inte 1:20 (5 %).
- ✓ Trädgården ska avskärmas från omgivande miljöer.
- ✓ Träd, buskar och planteringar ska vara robusta, lättskötta och giftfria.
- ✓ Odlingmöjligheter samt ätbara bär och frukter ska ingå.
- ✓ Vattenutkastare ska finnas på lämpligt ställe.
- ✓ Plats för julgran med eluttag ska finnas på lämpligt ställe.
- ✓ Plats för flaggstång ska finnas på lämpligt ställe.

Utemiljön är en viktig del av boendemiljön och en väl utformad utemiljö ger en naturlig rytm och variation över året när den följer årstidernas växlingar. Den kan också väcka positiva minnen till liv.

Foto: Ginstgården, Alingsås